

رابطه‌ی بین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی

عارفه عرفان، فریبا حقانی، اظهر امید*، مریم براتعلی

چکیده

مقدمه: هوش هیجانی و هوش معنوی می‌تواند در جهت سالم سازی زندگی انسان مکمل یکدیگر باشند. هوش هیجانی حاکی از شناخت احساسات خویش و استفاده از آن برای اتخاذ تصمیمات مناسب در زندگی است. هوش معنوی با تقویت معنویت موجب ثبات صفات پسندیده می‌شود و فرد به سوی پیشرفت و رسیدن به کمال حرکت می‌کند. این پژوهش با هدف بررسی رابطه‌ی بین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان کارشناسی رشته‌های پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان اجرا شد.

روش‌ها: در این پژوهش همبستگی ۱۳۰ نفر از دانشجویان کارشناسی رشته‌های پرستاری و مامایی ورودی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به روش نمونه گیری طبقه‌ای (۲۰ درصد از ورودی‌های هر سال) انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده پرسشنامه‌ی هوش هیجانی بار-آن (Bar-on) و هوش معنوی کینگ (King) بود. داده‌ها از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون تجزیه و تحلیل شدند.

نتایج: نتایج نشان داد که بین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان رابطه‌ی معناداری وجود دارد ($P < 0/05$). همچنین از بین مقیاس‌های هوش هیجانی، مقیاس سازگاری ۰/۱۳ از تغییرات هوش معنوی را تبیین می‌نماید ($P < 0/05$).

نتیجه‌گیری: نتایج این مطالعه می‌تواند زمینه ساز تدوین برنامه‌های آموزشی هوش هیجانی و هوش معنوی برای دانشجویان پرستاری و مامایی توسط مسوولان آموزش عالی باشد تا صلاحیت‌های هیجانی و معنوی را در فراگیران تقویت نمایند و به رفع کمبود مهارت‌های لازم پرستاران و ماماها برای سازگاری موفقیت‌آمیز با دنیای کاری کمک کند.

واژه‌های کلیدی: هوش معنوی، هوش هیجانی، دانشجوی مامایی، دانشجوی پرستاری

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / ۱۳۹۵ / ۱۶ (۲۸): ۲۳۲ تا ۲۴۱

مقدمه

هوش (intelligence)، نوعی توانایی تطبیق یافتن با مشکلات و موقعیت‌های جدید زندگی است (۱). هوش ظرفیت یادگیری از تجربه، کاربرد فرایندهای فراشناختی برای تقویت یادگیری و توانش سازگاری با محیط پیرامونی است (۲). پس از ورود مفهوم هوش به قلمرو ظرفیت‌ها و توانایی‌های انسان، مفهوم هوش هیجانی

(Emotional Intelligence) در روانشناسی مطرح شد (۳). اصطلاح هوش هیجانی برای اولین بار توسط پین (Payne) مورد استفاده قرار گرفت. پنج سال بعد از پین، سالوی و مایر (Salovey & Mayer) مدل چهار شاخه‌ای (Four-Branch) را پیشنهاد کردند. در این زمان، هوش هیجانی بصورت توانایی فرد برای تجزیه و تحلیل احساسات خود و دیگران و راهنمایی برای فعالیت‌ها تعریف شد (۴). می‌توان گفت ایده‌ی هوش هیجانی پیامد توسعه هوش اجتماعی است (۵). به نقل از یازیزی (Yazıcı)، گلמן (Goleman) هوش هیجانی را به عنوان توانایی شناخت و مدیریت احساسات، خودعملی (Self-Action)، فهم احساسات دیگران و هدایت روابط تعریف کرده است (۶). به نقل از عبدالله کمال (Abdullah Kamal)، گلמן روی چند جنبه خودآگاهی (Self-Awareness)، خودتنظیمی (Self-

* نویسنده مسؤؤل: دکتر اظهر امید، دکتری آموزش پزشکی، مرکز تحقیقات

آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

athar_omid@yahoo.com

عارفه عرفان، کارشناس ارشد روانشناسی بالینی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.

a_ Erfan@razi.tums.ac.ir؛ دکتر فریبا حقانی (دانشیار)، گروه آموزش پزشکی،

مرکز تحقیقات آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.

haghani@edc.mui.ac.ir؛ دکتر مریم براتعلی (استادیار)، گروه علوم تربیتی، دانشگاه

آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران (m.baratali@khuisf.ac.ir)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۱۰/۲۹، اصلاحیه: ۹۴/۱۲/۳، پذیرش: ۹۴/۲/۱۴

(Regulation)، خودانگیزی (Self-Motivation)، همدلی (Empathy) و مهارت میان فردی (Interpersonal Skill) هوش هیجانی تأکید دارد (۷). به نقل از کشاورزی، باران (Bar-On) برای سنجش هوش هیجانی از مقیاسی که شامل ۵ مقیاس و ۱۵ عامل است، استفاده کرد. این مقیاس‌ها عبارتند از مهارت‌های درون فردی، میان فردی، سازگاری، مدیریت استرس و خلق عمومی (۸).

هوش هیجانی با پیامدهای مثبت بسیاری در رشد انسان مؤثر است. افراد با هوش هیجانی بالا توانایی برای مقابله با خواسته‌ها و چالش‌ها در زندگی را دارند (۷). سطح بالایی از هوش هیجانی اجازه‌ی دستیابی به موفقیت در حرفه و زندگی را می‌دهد (۵). پژوهش‌های سان چین (Suan Chin) و همکاران و جوزف (Joseph) و همکاران حاکی از وجود رابطه بین هوش هیجانی و عملکرد است (۱۰ و ۹). نتایج پژوهش بوویس (Beauvais) و همکاران نشان می‌دهد که بین هوش هیجانی و موفقیت تحصیلی رابطه معنادار وجود دارد (۱۱). به نقل از کاووسی، نتایج مطالعات گلن (Goleman) حاکی از آن است که هوش هیجانی را می‌توان در گروه‌ها و افراد با سنین مختلف پرورش داد (۱۲).

جنبه‌ی دیگری از هوش که کاملاً منحصر به فرد و انسانی است، هوش معنوی نام دارد (۸). این نوع از هوش به عنوان ریشه‌ی سایر هوش‌ها شناخته می‌شود. مفهوم هوش معنوی در دهه‌ی ۱۹۹۰ رونق گرفت. به نقل از آیرانسی (Ayranci)، امونز (Emonz) هوش معنوی را ترکیبی از عوامل بسیاری چون ظرفیت برای عرفان و تعالی، سطح بالایی از توانایی آگاهی معنوی، شناخت وجود مقدس در فعالیت‌های روزمره و استفاده از منابع معنوی برای حل مشکلات می‌داند (۴). هوش معنوی دربردارنده نوعی سازگاری و رفتار حل مسأله است که بالاترین سطوح رشد را در حیطه‌های مختلف شناختی، اخلاقی، هیجانی، بین فردی شامل می‌شود و فرد را جهت هماهنگی با پدیده‌های اطراف و دستیابی به یکپارچگی

درونی و بیرونی یاری می‌نماید (۱۳). به نقل از موسوی و همکاران، در نظر کینگ هوش معنوی دارای چهار مقیاس تفکر انتقادی وجودی (Critical Existential Thinking)، معناسازی شخصی (personal meaning Production)، آگاهی متعالی (Transcendent Awareness)، و گسترش خودآگاهی (Conscious State Expansion) است. تفکر انتقادی وجودی اشاره به توانایی اندیشیدن به طور انتقادی به حقیقت وجود، هستی، عالم وجود، زمان مرگ و دیگر موضوعات ماوراء طبیعی یا وجودی دارد. معناسازی شخصی، توانایی ساخت مقصود شخصی و هدف موجود در همه تجارب ذهنی و جسمانی شامل قابلیت ایجاد و مسلط شدن به هدف زندگی است. آگاهی متعالی، توانایی شناخت ابعاد برتر و متعالی خود، دیگران، و جهان مادی در زمان بیداری و هوشیاری است؛ و گسترش خودآگاهی، توانایی ورود به سطوح و حالات معنوی و فراهوشیاری و همچنین خروج از آن با اراده فرد است (۱۴).

ما به تعدادی از مقیاس‌های هوش هیجانی برای شروع مفید رشد معنوی خود همچون احساس خودآگاهی و همدلی احتیاج داریم (۱۵). پژوهش‌های فرامرزی و همکاران، حسینیان و همکاران، حاجیان و همکاران، رقیبی و همکارش، شان چاین (Suan Chin) و همکاران و حسن (Hassan) و همکارش نشان می‌دهد که هوش هیجانی با هوش معنوی ارتباط دارد (۲۱ تا ۱۶). پژوهش هدا (Hooda) و همکاران نیز حاکی از وجود رابطه بین هوش هیجانی و سلامت معنوی (spiritual health) است (۲۲). نتایج پژوهش بوویس (Beauvais) و همکاران رابطه بین هوش هیجانی و بهزیستی معنوی (spiritual well-being) را نشان می‌دهد (۲۳). بررسی‌های به عمل آمده نشان داد که تا کنون مطالعات محدودی در زمینه‌ی رابطه‌ی بین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی انجام گرفته است.

دانشکده‌های پرستاری و مامایی در مقطع کارشناسی با

چالش مهم آماده سازی دانشجویان برای انجام پرستاری ایمن و مؤثر در محیط پیچیده و در حال تغییر مراقبت‌های بهداشتی روبه رو هستند (۲۴). بلاک (Bellack) معتقد است که در برنامه‌های آموزش پرستاری، ما پرستاران را برای محیط مراقبت‌های بهداشتی در حال تغییر آماده نمی‌کنیم، زیرا که بسیاری از فارغ التحصیلان پرستاری فاقد مهارت‌های لازم برای سازگاری موفقیت‌آمیز با دنیای کاری هستند. مهارت‌هایی که گلمن آنها را هوش هیجانی نام نهاده است. گرچه به نظر وی توانایی‌های شناختی و مهارت‌های پایه لازمه شروع کار پرستاران است، اما هوش هیجانی نیز بعد سوم این قضیه است که در عملکرد شغلی اثربخش نقش اساسی و زیربنایی دارد اما این بعد را از قلم انداخته‌ایم (۲۵). برخی از محققان پیشنهاد کرده‌اند که آموزش پرستاران را می‌توان با اضافه کردن درس هوش هیجانی در برنامه‌های درسی پرستاری بهبود بخشید (۲۴). بنابراین بررسی رابطه‌ی هوش هیجانی و هوش معنوی این گروه از دانشجویان حائز اهمیت است. بر همین اساس در این پژوهش رابطه بین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بررسی شد.

روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است. هوش معنوی به عنوان متغیر ملاک و مقیاس‌های هوش هیجانی به عنوان متغیرهای پیش‌بین مطالعه هستند. جامعه‌ی آماری پژوهش را کلیه‌ی دانشجویان کارشناسی رشته‌های پرستاری و مامایی ورودی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۰ دانشگاه علوم پزشکی اصفهان تشکیل دادند. تعداد نمونه مطالعه ۱۳۰ نفر و روش نمونه‌گیری، طبقه‌ای بود (ورودی‌های هر سال طبقات را تشکیل دادند و از هر ورودی به طور تصادفی بر اساس شماره دانشجویی ۲۰ درصد دانشجویان برای شرکت در مطالعه انتخاب شدند.

دانشجویان ترم ۷ و ۸ با توجه به عدم حضور در دانشکده و کارآموزی در عرصه وارد پژوهش نشدند). اطلاعات توسط پژوهشگر و با استفاده از پرسشنامه‌های هوش هیجانی بار-آن و هوش معنوی کینگ جمع آوری شد. پرسشنامه هوش هیجانی بار-آن در سال ۱۹۹۷ توسط بار-آن ابداع شد. این پرسشنامه، ۹۰ سؤال دارد و عملکرد پاسخ‌دهندگان در کار و زندگی را در ۱۵ خرده مقیاس کلیدی هوش هیجانی مشخص می‌کند. این خرده مقیاس‌ها در ۵ مقیاس کلی گنجانده شده‌اند که عبارتند از: مقیاس درون فردی شامل خرده مقیاس‌های (خودآگاهی هیجانی (Emotional Self-Awareness)، خود ابرازی (Assertiveness)، احترام به خود (Self-Regard)، خودشکوفایی (Self-Actualization)، استقلال (Independence)؛ مقیاس بین فردی شامل سه خرده مقیاس همدلی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی (Responsibility Social) و رابطه بین فردی (Interpersonal Relationship) است؛ مقیاس مدیریت استرس شامل دو خرده مقیاس تحمل استرس (Stress Tolerance) و کنترل تکانه (Impulse Control) است؛ مقیاس سازگاری شامل خرده مقیاس‌های واقع گرایی (Reality Testing)، انعطاف پذیری (Flexibility) و حل مسأله (Problem Solving) و مقیاس خلق عمومی شامل خرده مقیاس‌های خوشبینی و شادمانی (Optimism and Happiness) است. از آن جا که گزینه‌ها روی یک طیف ۵ درجه‌ای لیکرت تنظیم شده‌اند، نمره‌گذاری از ۵ به ۱ (کاملاً موافقم ۵ و کاملاً مخالفم ۱) و در بعضی سؤال‌ها با محتوای منفی یا معکوس از ۱ به ۵ (کاملاً موافقم ۱ و کاملاً مخالفم ۵) انجام می‌شود. پرسشنامه ۹۰ سؤالی بار-آن به فارسی ترجمه شده و از نظر روایی و پایایی ارزیابی شده است. این پرسشنامه ۱۵ معیار ذکر شده را با ۶ سؤال مورد سنجش قرار می‌دهد. از این رو بیش‌ترین و کم‌ترین نمره حاصل از پرسشنامه به ترتیب ۴۵۰ و ۹۰ است. و در مورد هر یک از خرده مقیاس‌ها به ترتیب ۳۰ و ۶ است. نمره‌های خام به دست آمده از هر یک از خرده

مقیاس‌ها، بر اساس نمره از ۱۰۰ محاسبه شده و با انحراف معیار مساوی ۱۵ به عنوان هوشبهر هیجانی افراد در نظر گرفته می‌شود. نمرات مساوی و بیش‌تر از میانگین، نشان‌دهنده عملکرد مطلوب فرد از نظر هیجانی و اجتماعی است و هر چه این نمره بالاتر باشد، فرد عملکرد بهتری در برخورد با نیازها و چالش‌های زندگی روزانه دارد. نمرات کم‌تر از میانگین به احتمال بیش‌تری نشان‌دهنده ناکارآمدی فرد در این زمینه و بیانگر احتمال وجود مشکلات هیجانی، اجتماعی و یا رفتاری است (۲۷ و ۲۶). این پرسشنامه از اعتبار و روایی بالایی برخوردار است (۲۸ و ۲۹) و برای استفاده در ایران استاندارد شده و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۹۳ است (۳۰). در پژوهش حاضر پایایی به روش آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های درون فردی، بین فردی، مدیریت استرس، سازگاری، خلق عمومی و هوش هیجانی کل به ترتیب ۰/۵۸، ۰/۶۰، ۰/۶۲، ۰/۷۰، ۰/۷۵، ۰/۷۸ به دست آمد.

به نقل از رقیبی، پرسشنامه هوش معنوی کینگ در سال ۲۰۰۸ توسط دیوید بی کینگ ساخته شد. این پرسشنامه ۲۴ سؤال و ۴ خرده مقیاس تفکرانتقادی وجودی، معناسازی شخصی، آگاهی متعالی و گسترش خودآگاهی دارد. سؤال‌های پرسشنامه روی یک طیف ۵ درجه‌ای لیکرت (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) تنظیم شده است. نمره‌ی هر خرده مقیاس برابر با مجموع نمرات هریک از سؤال‌های آن خرده مقیاس و نمره کل پرسشنامه برابر با مجموع نمرات خرده مقیاس‌ها است. در این پژوهش نمره‌ی کل پرسشنامه در نظر گرفته شد. نمره‌های بالا نشان‌دهنده هوش معنوی بالا یا وجود چنین ظرفیتی است. کینگ ضریب پایایی کل این پرسشنامه را براساس ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۹۵ گزارش کرد (۱۹). در ایران حسین چاری و همکارش روایی و اعتبار این مقیاس در حد مطلوب گزارش کرده‌اند (۳۱). در پژوهش حاضر

ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۷۵ به دست آمد. برای گردآوری داده‌های پژوهش، با مراجعه به دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، هماهنگی‌های لازم انجام شد. اطلاعات لازم در مورد هدف انجام پژوهش با تأکید بر آنالیز پرسشنامه‌ها به صورت گروهی و بدون ذکر مشخصات فردی، برای دانشجویان ارائه شد پس از جلب رضایت دانشجویان پرسشنامه‌ها به صورت گروهی در پایان هر کلاس درس در اختیار نمونه‌ی پژوهش قرار گرفت و از آنها خواسته شد، در صورت تمایل به پاسخ‌گویی، آن‌ها را با دقت تکمیل کنند.

داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها بعد از جدا کردن پرسشنامه‌هایی که با دقت تکمیل نشده بود، کدگذاری شده و وارد نرم‌افزار SPSS-16 شد و با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون مورد تحلیل قرار گرفت ($P \leq 0/05$ مورد نظر بود).

نتایج

از ۱۳۰ دانشجوی شرکت‌کننده در پژوهش، ۱۱۲ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل کردند (میزان پاسخ‌گویی ۸۶/۲ درصد). پنج پرسشنامه به دلیل تکمیل ناقص، مورد بررسی قرار نگرفت. لذا ۱۰۷ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ۶۳/۶ درصد (۶۸ نفر) از دانشجویان رشته پرستاری و ۳۶/۴ درصد (۳۹ نفر) رشته مامایی بودند. ۹۵/۳ درصد (۱۰۲ نفر) دختر و ۳/۷ درصد (۵ نفر) پسر بودند. ۱۶ نفر از دانشجویان مامایی و ۲ نفر از دانشجویان پرستاری (در کل ۱۶/۸ درصد دانشجویان) متأهل بودند. میانگین سنی دانشجویان ۲۰ سال بود. به منظور بررسی رابطه بین متغیرها از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد (جدول ۱).

جدول ۱: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
درون فردی	۱					هوش هیجانی
بین فردی	۰/۴۰**	۱				خلق عمومی
مدیریت استرس	۰/۲۲*	۰/۸۹	۱			هوش هیجانی
سازگاری	۰/۷۵**	۰/۲۸*	۰/۴۸**	۱		خلق عمومی
خلق عمومی	۰/۷۸**	۰/۵۳**	۰/۳۸**	۰/۶۸**	۱	هوش هیجانی
هوش هیجانی	۰/۸۸**	۰/۶۱**	۰/۵۷**	۰/۸۴**	۰/۳۶**	۱
هوش معنوی	۰/۱۷	۰/۲۱**	۰/۲۷**	۰/۳۷**	۰/۱۷	۰/۳۲**

** در سطح ۰/۰۱ معنادار

* در سطح ۰/۰۵ معنادار

یافته‌ها نشان داد بین هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد ($P \leq ۰/۰۱$). همچنین بین مقیاس‌های سازگاری، مدیریت استرس، بین فردی با هوش معنوی رابطه‌ی مثبت معناداری وجود دارد ($P \leq ۰/۰۵$). اما بین مقیاس‌های درون فردی و خلق عمومی با هوش معنوی رابطه معنادار وجود

نداشت ($P > ۰/۰۵$) (جدول ۱). به منظور بررسی این که کدام یک از مقیاس‌های هوش هیجانی در پیش‌بینی متغیر هوش معنوی نقش مهم‌تری دارند از رگرسیون گام به گام استفاده شد، نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: خلاصه نتایج مدل رگرسیون گام به گام هوش معنوی برحسب مقیاس‌های هوش هیجانی

سطح معناداری	F	میانگین مجزورات	d.f	R ²	R	مجموع مجزورات	مدل
۰/۰۰۰۱	۱۶/۴۶	۲۲۵۰/۷۶	۱۰۳	۰/۱۳	۰/۳۷	۲۲۵۰/۷۶	رگرسیون
		۱۳۶/۷۵	۱۰۴			۱۴۰۸۵/۴۴	خطا
						۱۶۳۳۶/۱۹	کل

بر اساس جدول ۲، مقیاس سازگاری ($P = ۰/۰۰۰۱$) قادر به پیش‌بینی هوش معنوی است و ۰/۱۳ از تغییرات هوش معنوی را تبیین می‌نماید. به عبارتی از بین مقیاس‌های

هوش هیجانی، فقط مقیاس سازگاری، پیش‌بینی‌کننده هوش معنوی دانشجویان است. نتایج برآورد مدل معنادار در قالب ضرایب رگرسیون در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: نتایج ضرایب رگرسیون جهت پیش‌بینی هوش معنوی

متغیر	B	خطای معیار	Beta	آماره‌ی t	سطح معناداری
ثابت	۴۳/۰۵	۸/۸۹		۴/۸۴	۰/۰۰۰۱
سازگاری	۰/۶۱	۰/۱۵	۰/۳۷	۴/۰۶	۰/۰۰۰۱
بین فردی	۰/۳۷۳	۰/۱۹۰	۰/۲۳۰	۱/۹۶	۰/۰۵۴
درون فردی	۰/۲۲۱	۰/۲۱۵	۰/۱۸۹	۱/۰۳	۰/۳۰۷
مدیریت استرس	۰/۱۶۲	۰/۲۰۸	۰/۰۹۲	۰/۷۷۸	۰/۴۳۹
خلق عمومی	-۰/۹۳۱	۰/۳۸۵	-۰/۴۵۶	-۲/۴۲	۰/۴۹۸

ضرایب بتای به دست آمده، با توجه به سطح معناداری آنها نشان می‌دهد که مقیاس سازگاری با هوش معنوی رابطه مثبت دارد ($P \leq 0/05$). و مقیاس بین فردی، درون فردی، مدیریت استرس و خلق عمومی از مدل خارج شده و سهمی در پیش‌بینی هوش معنوی ندارند ($P > 0/05$).

بحث

هدف پژوهش حاضر تعیین رابطه‌ی هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بود. نتایج نشان داد بین نمره‌ی کلی هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان رابطه‌ی معنادار وجود دارد؛ به عبارتی هوش هیجانی بالا با هوش معنوی بالا در ارتباط است. این یافته با نتایج پژوهش‌های گذشته هماهنگ است (۲۲ تا ۲۶). پژوهش‌ها نشان داد که هوش هیجانی با هوش معنوی رابطه‌ی مثبت دارد اما این پژوهش‌ها حاکی از آن است که همه‌ی مقیاس‌های هوش هیجانی با هوش معنوی رابطه ندارند. به عنوان مثال: نتایج پژوهش پینیا (Punia) و همکارش نشان داد که از بین مقیاس‌های هوش هیجانی، مقیاس خودآگاهی هیجانی با مقیاس تفکر انتقادی وجوی هوش معنوی رابطه ندارد (۳۲).

افرادی که هوش هیجانی بالایی دارند در برابر فشارهای محیطی کارکرد مؤثرتری دارند و مهارت‌های هیجانی آنها قوی و توسعه یافته است (۲۸). افرادی هم که دارای هوش معنوی بالا هستند توانایی برای رویارویی با مشکلات و دردها و چیره شدن بر آنها را دارند. نتایج دیگر پژوهش نشان داد که بین مقیاس‌های مهارت‌های بین فردی، سازگاری و مدیریت استرس هوش هیجانی با هوش معنوی رابطه وجود دارد. این یافته‌ها با نتایج بررسی‌های گذشته هماهنگ است (۳۳ تا ۳۷). نتایج بررسی‌های گذشته نشان می‌دهد که بین هوش معنوی و تحمل استرس رابطه معنادار آماری وجود دارد (۳۴ تا ۳۷) و افراد با هوش معنوی بالا در روابط بین فردی مهارت

بیشتری دارند و سازگارترند (۳۳ و ۳۷). زمانی که افراد آگاهی معنوی بالایی داشته باشند، بهتر می‌توانند در برابر رویدادها و موقعیت‌های استرس‌زا مقاومت کنند، راه حل‌های مؤثرتری برای مشکلات و مسائل‌شان خلق کنند، با تغییرات محیط و موقعیت‌ها سازگار شوند، واقع‌گرا باشند، با دیگران روابط رضایت‌بخش برقرار کنند، خود را به عنوان عضوی مؤثر و سازنده در گروه ابراز کنند و احساسات دیگران را درک کنند و به آن احترام بگذارند.

نتایج پژوهش همچنین حاکی از آن بود که بین مقیاس‌های مهارت‌های درون فردی و خلق عمومی با هوش معنوی رابطه وجود ندارد. این نتایج با یافته‌های پژوهش ایرنسی (Ayranci) هماهنگ است. وی در پژوهش خود به این نتیجه رسید که مقیاس‌های مهارت درون فردی و خلق هوش هیجانی با برخی از مقیاس‌های هوش معنوی رابطه ندارد (۴). در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که هوش هیجانی و هوش معنوی دو مفهوم متمایز با تعدادی مقیاس مشترک هستند. این یافته در راستای بسیاری از مطالعات، انواع متفاوتی از هوش انسان را نشان می‌دهد.

در این پژوهش برای پیش‌بینی هوش معنوی از روی مقیاس‌های هوش هیجانی از تحلیل رگرسیون چندگانه گام به گام استفاده شد و نتایج حاکی از آن بود که مقیاس سازگاری در این زمینه نقش بیش‌تری دارد. این یافته با نتایج پژوهش پینیا (Punia) و همکارش هماهنگ است. نتایج پژوهش آنها نشان داد که مقیاس‌های هوش هیجانی از جمله سازگاری، پیش‌بینی‌کننده هوش معنوی هستند (۳۲). در تبیین این نتایج می‌توان به این نکته اشاره کرد که مقیاس‌های هوش هیجانی بخصوص سازگاری، شالوده‌ی اصلی رشد و ارتقای هوش معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی بشمار می‌روند. بنظر می‌رسد که سازگاری با حوادث و تجربه‌های زندگی از عناصر اصلی رشد هوش معنوی است. توانایی سازگار بودن افکار و رفتار با تغییرات محیط و موقعیت‌ها، و توانایی تشخیص و تعریف مشکلات، از ویژگی‌هایی است که برای

بهره‌گیری از هوش معنوی مفید هستند. این ویژگی‌ها، روش‌های متفاوتی را جهت دستیابی به سطوح عمیق‌تر معنا در زندگی ارائه می‌کنند.

نتایج این مطالعه می‌تواند زمینه ساز تدوین برنامه‌های آموزشی هوش هیجانی و هوش معنوی برای دانشجویان پرستاری و مامایی توسط مسئولان آموزش عالی باشد تا صلاحیت‌های هیجانی و معنوی را در فراگیران تقویت و به رفع کمبود مهارت‌های لازم پرستاران و ماماها برای سازگاری موفقیت‌آمیز با دنیای کاری کمک کند. بزرگ‌ترین محدودیت این پژوهش را می‌توان مقطعی بودن آن دانست.

نتیجه‌گیری

به طور کلی نتایج این پژوهش نشان داد که هوش هیجانی با هوش معنوی مرتبط است. از بین مقیاس‌های هوش هیجانی، مقیاس سازگاری نقش مهم‌تری در هوش معنوی دانشجویان دارد. لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های

آتی رابطه مقیاس‌های هوش هیجانی با مقیاس‌های هوش معنوی سنجیده شود. به منظور تقویت هوش هیجانی و هوش معنوی دانشجویان پرستاری و مامایی آموزش‌های لازم در موارد ذیل برگزار گردد:

- مهارت‌های بین فردی (همدلی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و رابطه بین فردی)
- کنترل استرس (تحمل استرس و کنترل تکانه)
- سازگاری (واقع گرایی، انعطاف‌پذیری و حل مسأله)

قدردانی

در پایان از کلیه کسانی که ما را در اجرای این پژوهش یاری کردند به خصوص کارکنان و دانشجویان کارشناسی رشته‌های پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به دلیل همکاری صمیمانه‌شان تقدیر و تشکر می‌نماییم.

منابع

1. Babazadeh M (Translator). [Applied Intelligence]. Sternberg R, Grigorenko E, Kaufman JC (Authors). Tehran: savalan; 2011. [Persian]
2. Kharrazi SK, Hejazi E (Translators). [Cognitive Psychology]. Sternberg R (Author). Tehran: Samt; 2008. [Persian]
3. Ghana S, Jouybari L, Sharifnia S, Hekmatafshar M, Sanagoo A, Chehregosha M. [Correlation of spiritual intelligence with some of demographic and educational factors among the students of Golestan University of Medical Sciences]. Journal of Health Promotion Managment. 2013; 2(1): 17-23. [Persian]
4. Ayranci E. Effects of top Turkish managers' emotional and spiritual intelligences on their organizations' financial performance. Business Intelligence Journal. 2011; 4(1): 9-36.
5. Jakupov S, Altayev J, Slanbekova G, Shormanbayeva D, Tolegenova A. Experimental research of emotional intelligence as the factor of success rate of modern person. Procedia- Social and Behavioral Sciences. 2014; 114: 271 – 275.
6. Yazıcı H, Seyis S, Altun F. Emotional intelligence and self-efficacy beliefs as predictors of academic achievement among high school students. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2011; 15: 2319–2323.
7. Abdullah Kamal SSL, Ghani FA. Emotional intelligence and akhlak among Muslim adolescents in one of the Islamic schools in Johor, South Malaysia. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2014; 114: 687–692.
8. Keshavarzi S, Yiusefi F. [The Relationship between Emotional Intelligence, Spiritual Intelligence and Resilience]. Journal of Psychology. 2012; 16(3): 299-318. [Persian]
9. Suan Chin ST, Anantharaman RN, Kin Tong DY. The Roles of Emotional Intelligence and Spiritual Intelligence at the Workplace. Journal of Human Resources Management Research. 2011; 1-9.
10. Joseph DL, Jin J, Newman DA, O'Boyle EH. Why Does Self-Reported Emotional Intelligence Predict

- Job Performance? A Meta-Analytic Investigation of Mixed EI. *J Appl Psychol*. 2015; 100(2): 298-342.
11. Beauvais AM, Stewart JG, DeNisco S, Beauvais JE. Factors related to academic success among nursing students: a descriptive correlational research study. *Nurse Educ Today*. 2014; 34(6): 918-23.
12. Kavousi F (Translator). [Raising emotionally intelligent teenagers: Parenting with love, laughter, and limits]. Elias M J, Tobias E, Friedlander BS (Authors). Tehran: Roshd; 2008. [Persian]
13. Naderi F, Asgari P, Roshani KH, Mehri Adaryani M. [Rabeteeye Hosh Hayajani va Hosh Manavi ba Rezayat az Zendegeye Salmندان]. *Yaftehay No Dar Ravanshenasi*. 2009; 5(13): 127-138. [Persian]
14. Mousavi SH, Taleb Zadehe Nobareyan M, Shams Morkani GH. [Barasiye Rabeteeye Hoshe Manaviye va Raftare Shahrvandi Sazmani Moalemane Dabirestanhay Shahrestane Zanja]. *Faslnameye Ravanshenasiye Tarbiyati*. 2011; 7(22): 65-94. [Persian]
15. Sohrabi F. [Hoshe Manavi, Hoshe Ensani]. *Journal of Military*. 2009; 1(1): 63-66. [Persian]
16. Faramarzi S, Homaei R, Hoseini MS. [Barasiye Rabeteeye Hoshe Manavi va Hoshe Hayajaniye Daneshjoyan]. *Biquarterly Journal of studies in Islam & Psychology*. 2009; 3(5): 23-27. [Persian]
17. Hoseyniyan S, Shoa Kazemi M, Chaboki Nezhad Z. [Barasiye Rabeteeye Hoshe Manaviye va Hosh Hayajani Dar BEyne Dokhtarane Daneshjoye Daneshgahe Alzahra]. *Faslnameye Zanan va Khanevadeh*. 2011; 5(17): 7-27. [Persian]
18. Hajian AR, Rahimi F, Aminoroaia M, Sheikhulslami M, Homaei R. [Relationship between spiritual and emotional intelligence]. *Journal of Research in Behavioural Sciences*. 2013; 10(6): 500-508. [Persian]
19. Ragibi M, Gharechahi M. [Barasiye Rabeteeye Hoshe Hayajani va Hosh Manaviye dar Zanan va Mardane dar Shorofe Talagh va Sazgar]. *Faslnameye Zan va Jamea*. 2013; 4(1): 123-140. [Persian]
20. Suan Chin ST, Raman K, Yeow JA, Eze UC. Relationship Between Emotional Intelligence And Spiritual Intelligence In Nurturing Creativity And Innovation Among Successful Entrepreneurs: A Conceptual Framework. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2012; 57: 261 – 267.
21. Hassan SA, Shabani J. The Mediating Role of Emotional Intelligence between Spiritual Intelligence and Mental Health Problems among Iranian Adolescents. *Psychological Studies*. 2013; 58(1): 73-79.
22. Hooda D, Sharma NR, Yadava A. Emotional intelligence and spiritual health among adults. *JIAAP*. 2011; 37(2): 246-250.
23. Beauvais A, Stewart JG, DeNisco S. Emotional intelligence and spiritual well-being: implications for spiritual care. *J Christ Nurs*. 2014; 31(3): 166-171.
24. Beauvais AM, Brady N, O'Shea ER, Quinn Griffin MT. Emotional intelligence and nursing performance among nursing students. *Nurse Educ Today*. 2011; 31(4): 396-401.
25. Bellack JP. Emotional intelligence: a missing ingredient?. *J Nurs Educ*. 1999; 38(1): 3-4.
26. Haghani F, Aminian B, Kamali F, Jamshidian S. [Critical Thinking Skills and Their Relationship with Emotional Intelligence in Medical Students of Introductory Clinical Medicine (ICM) Course in Isfahan University of Medical Sciences]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2011; 10(5): 906-917. [Persian]
27. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence. *Psicothema*. 2006; 18: 13-25.
28. Fathi- Ashtiani A. [Psychological Tests Personality and Mental Health]. Tehran: Besat; 2009. [Persian]
29. Kafetsios K, Zampetakis LA. Emotional intelligence and job satisfaction: Testing the mediatory role of positive and negative affect at work. *Personality and Individual Differences*. 2008; 44(3): 712-722.
30. Namdar H, Sahebihagh M, Ebrahimi H, Rahmani A. Assessing emotional intelligence and its relationship with demographic factors of nursing students. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*. 2008; 13(4): 145-149.
31. Hoseyne Chari M, Zakeri HR. [Tasire Zaminehaye Tahsili Daneshgahi, Oulom Dini va Honari Bar Hosh Manavi, Kosheshi Dar Rastaye Ravasazi va Payaei Sanjiye Hosh Manavi]. *Faslnameye Andaze Giriye Tarbiyati*. 2010; 1: 73-94. [Persian]
32. Punia BK, Yadav P. Predictive Estimates of Employees' Intelligence at Workplace with Special Reference to Emotional and Spiritual Intelligence. *BIJIT - BVICAM's International Journal of Information Technology*. 2015; 7(1): 845-852.
33. Keavanloo F, Mohamadnia M, Seyedahmadi M, Mohammadi Solaimani Y. Comparing the spiritual intelligence of athlete and non-athlete university students. *International Journal of Basic Sciences and Applied Research*. 2013; 2(8): 775-778.
34. Teimuri M, Babaei M, Rezaei R. Spiritual intelligence relationship with life expectancy and distress

- tolerance. Reef Resources Assessment and Management Technical Paper. 2014; 40(3): 365-370.
35. Pourfarokh M. Study of the relationship between spiritual intelligence and self esteem with ways of stress coping styles in university students. International Conference on Social Sciences and Humanities. Istanbul, Turkey 8-10 September 2014.
 36. Seo I, Yong J, Park J, Kim J. [Spiritual and psychosocial effects of the spirituality promotion program on clinical nurses]. J Korean Acad Nurs. 2014; 44(6): 726-34.
 37. Musavimoghadam SR, Asilvand S, Kamarkhani MM. Examine the role of religious orientation and spiritual intelligence mothers on adolescent mental health Case study: secondary school students ILAM. Journal UMP Social Sciences and Technology Management 2015; 3(2): 590-593.

Midwifery and Nursing Students' Emotional Intelligence and Its Relation to Spiritual Intelligence

Arefeh Erfan¹, Fariba Haghani², Athar Omid³, Maryam Baratali⁴

Abstract

Introduction: Emotional intelligence and spiritual intelligence can be complementary to make life healthy. Emotional intelligence indicates the recognition of one's own feelings and using them to make the right decisions in life. Spiritual intelligence causes the stability of desirable traits by strengthening spirituality and thus, the individual moves towards growth and perfection. The purpose of this study was to examine the relationship between emotional intelligence and spiritual intelligence in nursing and midwifery students of Isfahan University of Medical Sciences.

Methods: This correlational study was performed on 130 MSc students of nursing and midwifery at Isfahan University of Medical Sciences during 2008-12 (20 percent of each year's entrants) who were selected by stratified sampling method. Data collection tools were Bar-On's emotional intelligence and King's spiritual intelligence questionnaires. Data were analyzed by Pearson correlation coefficient and regression.

Results: Results showed that there was a significant relationship between students' emotional intelligence and spiritual intelligence ($P < 0/05$). Also, among the scales of emotional intelligence, the adjustment scale explained 0.13 of spiritual intelligence changes ($P < 0/05$).

Conclusion: Higher education authorities may benefit the results of this study to compile educational programs of emotional intelligence and spiritual intelligence for midwifery and nursing students in order to strengthen the spiritual and emotional competencies in learners and also to help to overcome the shortfalls of skills necessary for nurses and midwives to successfully adapt to their workplace.

Keywords: Emotional intelligence, spiritual intelligence, midwifery student, nursing student

Addresses:

¹ MSc in Clinical Psychology, Tehran University of Medical Science, Tehran, Iran. Email:

a_erfan@razi.tums.ac.ir

² Associate Professor, Department of Medical Education, Medical Education Research Center, Isfahan University of medical Sciences, Isfahan, Iran. Email: haghani@edc.mui.ac.ir

³ (✉) PhD in Medical Education, Department of Medical Education, Medical Education Research Center, Isfahan University of medical Sciences, Isfahan, Iran. Email: athar_omid@yahoo.com

⁴ Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran. Email: m.baratali@khuisf.ac.ir